

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР**

УДК 94(477) : 373.5 : 329

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.320021>

Андрій Королько, кандидат історичних наук, доцент
кафедри історії України і методики викладання історії
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
Наталія Шепітак, студентка 4 курсу
факультету історії, політології і міжнародних відносин
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ
КЛАСІВ НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР**

У статті проаналізовано навчальні програми з предмету “Історія України” для учнів 10–11-х класів. Увагу звернуто на висвітлення Кримського питання, а саме культури кримськотатарського народу в змісті шкільної історичної освіти. Зважаючи на регіональне різноманіття України, доцільним вважається розвиток загальнокультурної компетентності в учнів старших класів, що сприятиме кращому розумінню і шанобливому ставленню до культурної спадщини країни.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність; Кримський півострів; кримські татари; навчальна програма; старшокласники.

Лім. 15.

Andrii Korolko, Ph.D. (History), Associate Professor
of the History of Ukraine and Methods of Teaching History Department,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
Nataliia Shepitak, 4th Year Student of the Faculty of History,
Political Science and International Relations,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

**DEVELOPMENT OF GENERAL CULTURAL COMPETENCE IN SENIOR CLASS STUDENTS
USING THE EXAMPLE OF INDEPENDENCE AND MUTUAL EXCHANGE OF UKRAINIAN
AND CRIMEAN TATAR CULTURES**

The article analyzes educational programs on the subject “History of Ukraine” for students of grades 10–11. Attention is drawn to the coverage of the Crimean issue, namely the culture of the Crimean Tatar people in the content of school historical education. Taking into account the regional diversity of Ukraine, it is considered appropriate to develop general cultural competence in high school students, which will contribute to a better understanding and respectful attitude to the country’s cultural heritage.

Crimea is unique, unlike any other region of Ukraine, in which meetings of various civilizations took place over the centuries and as a result, it became an ethno-cultural center. Formation of students’ competencies is one of the main tasks of the educational process. The most expedient form of organizing cognitive activities in senior classes is group work.

General cultural competence is the foundation for the formation of modern Ukrainian youth, which is an integral part of the European community. It is possible to implement the task in the educational process, namely the formation of general cultural competence, with the help of various forms of work during lessons: discussions, round tables, debates, etc. A modern teacher must be able to integrate innovative technologies into the educational process, in particular using educational platforms such as: “Quizizz”, “Kahoot”, “LearningApps”, “Prometheus”, etc.

A history teacher must instill in students a sense of respect for the history of past and present peoples who lived and enriched the population of Ukraine. Remember, Crimea is us! Crimea is Ukraine!

Keywords: multicultural competence; Crimean Peninsula; Crimean Tatars; curriculum; high school students.

Постановка проблеми. Формування в учнів компетентностей є одним із основних завдань освітнього процесу. Мета ж загальнокультурної компетентності – формування у здобувачів освіти поваги до культурного розмаїття регіональної спадщини України, зокрема Криму. Потрібно звернути увагу на те, що у змісті навчальної програми предмету “Історія

України” для 10–11-х класів не враховано важливого аспекту, а саме ознайомлення учнів з культурою кримськотатарського народу, його архітектурними пам’ятками, живописом, традиціями та звичаями тощо. Це є суттєвим недоліком, адже значно обмежує можливості формування у підростаючого покоління загальнокультурної компетентності.

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР**

Невирішеними раніше частинами проблеми є відсутність у навчальній програмі предмету “Історія України” систематичного ознайомлення учнів з культурою кримських татар, що, зі свого боку, утруднює їхнє розуміння культурного різноманіття української землі.

Актуальність проблеми. Яким би складним не був шлях, допоки в кожному з нас живе непереборна жага до свободи – житиме Україна. Вчитель історії – це перевізник між минулим і сьогоденням, між життям і смертю. Крізь століття пліч-о-пліч за свою свободу борються два народи – українці та кримські татари. Відкриваючи для себе історію Криму, ми немов віднаходимо ту невідому частинку самих себе. Формування загальнокультурної компетентності – це виховання вчителем підростаючого покоління, що є основою, яка створюватиме українську європейську спільноту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Серед публікацій потрібно виокремити монографії і статті, а саме таких авторів, як: О. Данишенко [9], К. Попова [14], П. Кендзьор [10], Ю. Малієнко [12], О. Пометун [13], О. Щерба [15]. Особливу увагу привертаять статті Ю. Малієнко і О. Щерби, які дають можливість переосмислено зрозуміти полікультурні аспекти змісту підручників з історії для 10–11-х класів та виокремити культурно-освітню складову діяльності кримськотатарської спільноти в Україні. Для кращого вивчення окресленої проблеми важливим є використання нормативно-правових документів і навчальних програм, зокрема Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти [1], Закону України “Про корінні народи України” (1 липня 2021) [2], Навчальної програми для закладів загальної середньої освіти. Історія України. Всесвітня історія 6–11 класи (2022) [3]. Звернуто увагу і на освітні платформи Prometheus [4] та суспільно-медійні проекти, інтерв’ю Кримськотатарського Ресурсного Центру [11], проаналізовано підручники з історії України для 10 і 11-х класів (рівень стандарт), авторів В. Власова, С. Кульчицького [6; 7].

Мета статті – довести необхідність формування загальнокультурної компетентності в старшокласників під час уроків на прикладі вивчення історії взаємовідносин двох народів – кримськотатарського та українського.

Виклад основного матеріалу. На початку липня 2021 р. Верховна Рада України ухвалила законопроект “Про корінні народи України”. У документі зазначається, що корінними народами в Україні є кримські татари, кримчаки та караїми. Хто ж такі “корінні народи України”? “Це автохтонна етнічна спільнота, що утворилася і розвивалася на території України, вона є виразником неповторної культури, мови, самобуття і барвиста своїми традиціями, репрезентована культурними, представницькими

або соціальними органами, і, щонайголовніше, усвідомлює себе корінним народом України, у складі населення держави являє собою етнічну меншість, окрім того за межами України відсутні самостійні державні утворення”, – йдеться в документі [2].

Крим – беззаперечно, унікальний не подібний на жоден інший регіон України, у якому історично переплелися долі різних народів, зокрема кримських татар, українців тощо. Своєю багатоманітністю АР Крим є відмінним серед інших адміністративно-територіальних одиниць України. Крим – це місце, де протягом століть відбувалися зустрічі різних цивілізацій і, як наслідок, він став центром етнокультурних потоків [15, 176].

Поняття міжкультурності в науці характеризується, як взаємодія індивідів, це носії різних культур, тобто кожен має свою мову, ціннісні орієнтири, традиції і звичаї, інакше кажучи, вони належать до конкретної мовної і соціокультурної спільноти, але найголовніше – це сприяє обміну інформацією. У педагогічній науці ця компетентність почала набувати розвитку наприкінці 1960-х рр., зокрема у ході створення навчальних курсів в університетах Америки, заснування Асоціації міжкультурної комунікації. Директор Лабораторії досліджень культури та емоцій Каліфорнійського університету (США) Девід Мацумото у книзі “Психологія і культура” аналізує понад 52 фактори, які окреслюють поняття міжкультурної компетентності. Потрібно звернути увагу на те, що більшість із них стосуються особистісних характеристик індивіда. Як приклад, наведемо деякі з них: вміння адаптуватися до різних культур; розуміння важливості у відмінностях між культурами; культурна емпатія тощо. Ознаками міжкультурної комунікації є: бажання пізнавати та сприймати зі всіма відмінностями невідому для себе культуру; взаємодія з представниками іншої культури; подолання стереотипів, зокрема етнічних, соціальних, культурних [9, 141–143].

Зростання з кожним роком зовнішньої відкритості України, її тяжіння до європейських і світових тенденцій зумовлює становлення полікультурного суспільства, що є невід’ємною частиною у житті українського соціуму, позаяк в Україні проживає значна кількість етнічних, релігійних груп [13, 267].

Історія – невід’ємна складова освітньої галузі “Суспільствознавство”, метою якої є розвиток учня як особистості, громадянина України. Вона становить фундамент для самореалізації у сучасному суспільстві. Вивчення історії сприяє вихованню соціальних і моральних якостей, навчає розуміти історію і культуру своєї Батьківщини в контексті історичних процесів і, щонайголовніше, – формує в української молоді почуття власної гідності та ідентичності [1].

РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР

Для реалізації завдань полікультурної освіти під час уроків важливо використовувати активні форми роботи, а саме дискусії, “круглі столи”, дебати, до того ж у поєднанні з інноваційними технологіями, застосування освітніх платформ: “Kahoot”, “Quizizz”, “LearningApps”, “На урок”, “Всеосвіта”. Окрім того, необхідно використовувати в навчальному процесі додатки компанії Google, серед яких: Google Диск, Google Meet (що є засобом для відеоконференцій), Google Клас (виконання різноманітних завдань), Google Документи, Google Презентації, Google Таблиці, Google Sites, зокрема цифрову інтерактивну дошку Jamboard. Якщо в класі є представники кримськотатарського народу, то вчителю потрібно створити соціокультурний простір, в якому старшокласники розвиватимуть і наповнюватимуть культуру, зможуть організувати гуртки, дослідницькі поїздки, з-поміж іншого, все це стане поштовхом для ведення особистих блогів з вивчення культурного різноманіття України та Криму [13, 268–269].

Полікультурна компетентність формує у молоді почуття громадянської відповідальності, усвідомлення культурного розмаїття регіональної спадщини України. Поняття полікультурності охоплює мовні, релігійні, гендерні, регіональні та соціальні особливості українського суспільства. Під час уроків історії вчитель повинен виховувати в учнів повагу до минулого та сьогодення народів, що проживали і продовжують населяти Україну [12, 125–126].

Полікультурне виховання неможливе без принципу гуманізму, що формується на прийнятті загальнолюдських та громадянських прав людей, що є представниками різних культурних спільнот. Реалізація принципів гуманізму відбувається шляхом особистісно-орієнтованого підходу в навчанні. Ще однією невід’ємною частиною полікультурного виховання є діалогова взаємодія, комунікація учасників освітнього процесу, дослідження ними особливостей культури. Кожен з нас повинен дотримуватися принципів культурної відповідальності. Поєднуючи традиції, звичаї, мову та історію, що є своєрідним містком між минулим і майбутнім поколінням, учень формується як особистість, що виховується у традиціях рідної культури, відкрита до пізнання інших культур. Потрібно розуміти, що полікультурне виховання не є засобом для асиміляції у середовищі, де домінує якась з культур, зокрема українська. Це має бути взаємна інтеграція та розвиток української і кримськотатарської культур, що в кінцевому результаті створить нову багатоманітну культурну площину, в якій будуть представлені кращі зразки і досягнення кожної з них. У сучасних умовах ми повинні розуміти, що становлення нас як громадян демократичної держави неможливе без полікультурного виховання, проте

сприймаючи відмінності інших народів, потрібно при цьому зберігати власну ідентичність [10, 215–220].

Зміст шкільної історичної освіти відображає пріоритети, мету і завдання державної політики. Впродовж 33 років відбуваються процеси, які можна назвати відповіддю Української держави на нові “виклики”. До таких, з-поміж інших, відносимо події 2014 р., пов’язані з анексією Кримського півострова, та повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну в 2022 р. [14, 135].

До об’єктивних викликів відносимо й міграційні процеси в сучасному світі. Останнім часом їх суб’єктами стали й мільйони тих, хто змушений був залишити свої домівки внаслідок війни Росії проти України. Тим самим актуалізується роль сучасної української школи, яка не тільки формує повагу школярів до культури інших народів, а й має інтегрувати їх у простір полікультурності, сприяти формуванню загальнокультурної компетентності. Одним із ключових тематичних блоків, здатним допомогти у досягненні цієї мети, є вивчення історії та культури кримських татар. З огляду на регіональний аспект особливої уваги потребує вивчення історії Кримського півострова [14, 135].

У навчальній програмі предмету “Історія України” для закладів загальної середньої освіти в 10–11-х класах акцентується увага на дотриманні співвідношення між загальнонаціональною історією, регіоналістикою й історичним краєзнавством, зокрема, наголошено на подіях, які відбувалися на західноукраїнських землях, Сході України і в Криму. Принцип полікультурності є серед основних, на яких ґрунтується зміст навчального матеріалу [3].

Значний вплив на розвиток освіти та культури Криму після відновлення державної незалежності України мало надання півострову автономії. На жаль, у перші роки незалежності і до 2014 р. російська пропаганда всіляко роздувала протистояння між центром, тобто Україною та Кримом, де відбувалося масове примусове зросійщення населення та консервування системи радянської освіти та культури. Проте є і позитивні чинники – це повернення кримських татар на свою Батьківщину, що вплинуло на зміну етнічного складу населення, але після окупації та анексії АР Крим РФ у 2014 р. багатьом представникам кримськотатарського народу довелося виїхати, задля збереження життя та уникнення репресій зі сторони путінської Росії [15, 176–178].

Зауважимо, що програма не враховує важливий аспект – знайомство з культурною колористикою кримськотатарського народу. Це, на нашу думку, є суттєвим недоліком, адже значно обмежує можливості для формування загальнокультурної компетентності у старшокласників. Чому це так важливо?

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР**

Вивчення культурної специфіки регіону дає можливість учням краще зрозуміти кримських татар, їхні традиції, звичаї та цінності.

Наприклад, авторами підручника з історії України для 11-го класу В. Власовим, С. Кульчицьким звертається увага на розвиток культури, освіти, науки в незалежній Україні, зокрема згадується співачка кримськотатарського походження Джамала, переможниця пісенного конкурсу Євробачення-2016 з пісню “1944”, що розповідає про депортацію кримських татар. У сфері сучасного кінематографу згадано про актора та режисера – А. Сеїтаблаєва, який є заслуженим артистом АР Крим, до того ж варто зазначити, що подібну нагороду та визнання отримав український співак, композитор А. Кузьменко. Останні роки неабиякої популярності набуває творча діяльність майстра кераміки кримськотатарської народної творчості – Р. Скібіна. Проте цієї інформації недостатньо для повної характеристики багатоманітності культурної спадщини Криму, її архітектури, музики, живопису, традицій та звичаїв [7, 249–251].

Вивчаючи на уроках історії теми культури задля того, щоб познайомити учнів з особливостями розвитку, до прикладу, архітектури АР Крим, вчитель має можливість використовувати суспільно-медійні ресурси, одним з яких є “Голос татар”. У підрубріці “Культура” учні зможуть переглянути світлина найвідоміших архітектурних пам’яток півострова, які доповнені короткою історичною інформацією. Зокрема, під час вивчення теми про утворення Кримської Народної (Демократичної) Республіки вчителю потрібно звернути увагу на Ханський палац, де відбувалися перші національні установчі збори – Курултай (26 листопада (9 грудня) 1917 р.). Згадувана архітектурна пам’ятка розміщена у місті, що наповнене духом і колоритом кримськотатарського народу – Бахчисарай. Таким чином, у процесі вивчення політичної історії вчитель може поєднати її з культурними особливостями кримськотатарського народу, а це, зі свого боку, продемонструє нескінченність можливостей у створенні уроків [8].

Одним із періодів, що є обов’язковим у програмових вимогах з вивчення історії України для 10-го класу, – “українізація” [6]. Вчитель історії, як людина творча та багатогранна під час вивчення даної теми може звернути увагу на процеси “татаризації” і порівняти відновлення та становлення культурних особливостей двох народів, зокрема учні дізнаються про розвиток освіти, а починаючи з 1925 р., у Криму набуває популярності кінематограф, зокрема, вартий уваги один з перших фільмів “Алім” режисера Георгія Тасіна. Особливістю процесу татаризації є велика кількість проведених археологічних та етнографічних експедицій, наприклад, учасниками однієї із таких подорожей були історик

та епіграфіст О. Акчокракли, завданням якого було збирання фольклору, і музикант А. Рефатов, котрий записував пам’ятки усної народної творчості [5, 115–120].

У сьогоднішній більшій актуальності набуває питання деколонізації Криму. Під час уроків історії України в 11 класі вчитель може запропонувати учням створити проєкт, у якому вони досліджуватимуть питання важливості повернення історичної топоніміки півострова, що безпосередньо впливає на охорону пам’яток культури АР Крим [15, 176–178].

Найбільше знищення назв населених пунктів півострова відбулося протягом 1944–1960 рр. Спочатку тоталітарний режим виселив цілий народ з його Батьківщини, а потім намагався зруйнувати абсолютно все, що було з ним пов’язано. Після окупації у 2014 р. РФ знову продовжила знищувати історичні топоніми півострова [11].

У період депортації радянським режимом було винищено все, що мало приналежність до історії та культури кримських татар. Проте в 1991 р. разом з відновленням державної незалежності України відбулося відродження кримськотатарської освіти, мови, літератури. Починаючи з 1989 р., за активної діяльності творчої молоді півострова створений Кримськотатарський академічний музично-драматичний театр у м. Сімферополі. З кінця 1990 р. в університетах Криму відновлюють свою роботу кафедри кримськотатарської мови та літератури. Наступного ж року в Кримському краєзнавчому музеї відкрито відділ, що спеціалізується на дослідженні історії, етнографії та побуту корінних народів півострова. Протягом 1990-х рр. до АР Крим повертаються літератори, зокрема Ш. Селім, Ш. Алядін, Дж. Аметов, Р. Алі та ін. Кримськотатарський народ неабияк вдячний їм за творчу діяльність, що сприяє відродженню сучасної татарської літератури [5, 178–179].

Задля кращого розуміння учнями культурних процесів близького по духу та боротьби за свободу кримськотатарського народу, вчителі історії мають можливість використовувати під час уроків освітні платформи, зокрема “Prometheus”, вивчення курсу “Qipm: Крим – це ми” дасть відповідь кожному учневі на питання: “Яке ж місце посідають у нашій ідентичності Крим і кримські татари?”. У процесі виконання завдань та прослуховування лекцій учні дізнаються про історію, географію, політико-правові традиції Кримського півострова; матимуть можливість доторкнутися до милозвучно-барвистої кримськотатарської мови; ознайомляться з особливостями корінного народу тощо. Курс буде цікавим для молоді, адже основою патріотизму є знання. Він складається з чотирьох модулів, зокрема в другому під назвою “Культура” старшокласники дізнаються про побут, культурні маркери народу,

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР**

сучасність розкривається через призму розповідей українців кримськотатарського походження Я. Пілунського, О. Сенцова та ін. Також у курсі М. Джемлієвим охарактеризовано особливості національної символіки Криму [4].

Висновки. Вирвана з корінням культура кримськотатарського народу здійснювана політикою тоталітарного режиму в 1944 р. під час депортації – геноциду кримськотатарського народу, відновилася у 2014 р., коли Російська Федерація анексувала Кримський півострів. Своєю політикою путінська Росія продовжила реалізацію “божевільної” ідеї, а саме створення Криму без кримських татар. Українці повинні допомогти кримськотатарському народу відновити свою барвисту наповнену колоритикою сходу та заходу культуру. Крим – це загальнонаціональна рана всього українського народу. Ми крізь століття відстоюємо свою національну ідентичність. Крим – це нескінченно красива історія народу, що кожного дня пліч-о-пліч з нами бореться за своє існування. Ми повинні відкрити цю невідому частину самих себе, бо Крим – це люди. Формуючи в учнях загальнокультурну компетентність, вчитель історії виховує молоде покоління, що стане тією основою, яка створюватиме українську європейську спільноту.

Перспективи подальших наукових розвідок можуть бути спрямовані на напрацювання способів інтеграції кримськотатарської культури в освітньому процесі, зокрема навчальних програмах з предмету “Історія України”, а саме: створення мультимедійних та інтерактивних ресурсів, що допоможуть учням краще зрозуміти культурне розмаїття України, організація шкільних проєктів, виставок і тематичних заходів, присвячених культурі кримськотатарського народу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF>
2. Закон України “Про корінні народи України”. 2021. 1 липня. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (дата звернення: 27.12.2024).
3. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти. Історія України. Всесвітня історія 6–11 класи. 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf>
4. Qırım: Крим – це ми. *Prometheus*. URL: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+QIRIM101+2021_T2
5. Бекірова Г., Іванець А., Тищенко Ю., Громенко С., Аблаєв Б. Історія Криму та кримськотатарського народу: навчальний посібник. Київ: “Кримська родина”; “Майстер Книг”, 2020. 200 с. URL: https://shronl.chtyvo.org.ua/Bekirova_Hulnara/Istoriia_Krymu_ta_krymskotatarskoho_narodu.pdf
6. Власов В.С., Кульчицький С.В. Історія України (рівень стандарту): підручник для 10 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2018. 257 с. URL:

<https://pidruchnyk.com.ua/1228-istoriya-ukrainy-10-klas-vlasov-kulchychykyu.html>

7. Власов В.С., Кульчицький С.В. Історія України (рівень стандарту): підручник для 11 класу закладів загальної середньої освіти. Київ: Літера ЛТД, 2019. 256 с. URL: <https://pidruchnyk.com.ua/1260-istoriya-ukrainy-11-klas-vlasov.html>

8. Голос Криму. Інформаційна агенція. URL: <https://www.voicecrimea.com.ua/>

9. Данищенко О.С. Сутність та особливості формування міжкультурної компетентності. *Економіка та держава*. Київ, 2012. № 12. С. 141–144. URL: http://www.eco.pompu.in.ua/pdf/12_2012/40.pdf

10. Кендзьор П.І. Основні засади організації полікультурного виховання в педагогічній системі школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. Київ, 2016. № 1. С. 213–221. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_1_31

11. Кримськотатарський Ресурсний Центр. URL: <http://surl.li/tsuva>

12. Малієнко Ю.Б. Полікультурні аспекти змісту підручників з історії для 10–11-х класів. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. Вип. 24. С. 120–131. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/721742/>

13. Пометун О.І. Потенціал шкільної історичної освіти в умовах полікультурного суспільства. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій: матеріали IV Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, 28 трав. 2020 р.* Київ – Біла Церква: Авторитет, 2020. С. 267–269. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722550>

13. Попова К.В. “Загублені” Крим та кримські татари у змісті шкільної історичної освіти. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка Педагогічні науки*. 2022. Вип. 14. С. 135–144. URL: https://kognia.edu.ua/images/main_dir/nauka/period_vydannya/nauk_visnyk/14.pdf

14. Щербя О.В. Культурно-освітня складова діяльності кримськотатарської спільноти в Україні. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2011. Вип. 23. С. 175–179. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25785/31-Shcherba.pdf?sequence=1>

REFERENCES

1. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi zahalnoi serednoi osvity [State standard of basic and full general secondary education]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy “Pro korinni narody Ukrainy” [Law of Ukraine “On Indigenous Peoples of Ukraine”]. 2021. 1 July. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1616-20#Text> (Accessed 27 Dec. 2024) [in Ukrainian].
3. Navchalna prohrama dlia zakladiv zahalnoi serednoi osvity. Istoriiia Ukrainy. Vsesvitnia istoriia 6–11 klasy [Curriculum for institutions of general secondary education. History of Ukraine. World history grades 6–11]. 2022. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/Navchalna.programa.2022.WH.HU.6-11.pdf> [in Ukrainian].
4. Qırım: Krym – tse my [Qırım: Crimea is us]. *Prometheus*. Available at: https://prometheus.org.ua/course/course-v1:Prometheus+QIRIM101+2021_T2 [in Ukrainian].
5. Bekirova, H., Ivanets, A., Tyshchenko, Yu., Hromenko, S. & Ablaiev, B. Istoriiia Krymu ta krymskotatarskoho

**РОЗВИТОК ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ
НА ПРИКЛАДІ САМОБУТНОСТІ ТА ВЗАЄМОБМІНУ УКРАЇНСЬКОЇ ТА
КРИМСЬКОТАТАРСЬКОЇ КУЛЬТУР**

narodu [History of Crimea and the Crimean Tatar people]. *Study guide*. Kyiv: "Crimean Family"; "Master of Books", 2020. 200 p. Available at: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bekirova_Hulnara/Istoriia_Krymu_ta_krymskotatarskoho_narodu.pdf [in Ukrainian].

6. Vlasov, V.S. & Kulchytskyi, S.V. (2018). *Istoriia Ukrainy (riven standartu) : pidruchnyk dlia 10 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [History of Ukraine (standard level): a textbook for the 10th grade of general secondary education institutions]. Kyiv, 257 p. Available at: <https://pidruchnyk.com.ua/1228-istoriya-ukrainy-10-klas-vlasov-kulchycky.html> [in Ukrainian].

7. Vlasov, V.S. & Kulchytskyi, S.V. (2019). *Istoriia Ukrainy (riven standartu) : pidruchnyk dlia 11 klasu zakladiv zahalnoi serednoi osvity* [History of Ukraine (standard level): a textbook for the 11th grade of general secondary education institutions]. Kyiv, 256 p. Available at: <https://pidruchnyk.com.ua/1260-istoriya-ukrainy-11-klas-vlasov.html> [in Ukrainian].

8. Holos Krymu. Informatsiina ahentsiia [Voice of Crimea. Information agency]. Available at: <https://www.voicecrimea.com.ua/> [in Ukrainian].

9. Danyshenko, O.S. (2012). *Sutnist ta osoblyvosti formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti* [The essence and features of the formation of intercultural competence]. *Economy and the state*. Kyiv, No 12. pp. 141–144. Available at: http://www.economy.in.ua/pdf/12_2012/40.pdf [in Ukrainian].

10. Kendzor, P.I. (2016). *Osnovni zasady orhanizatsii polikulturnoho vykhovannia v pedahohichnii systemi shkoly* [The main principles of the organization of multicultural education in the pedagogical system of the school]. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. Kyiv. No. 1. pp. 213–221. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2016_1_31 [in Ukrainian].

11. Krymskotatarskyi Resursnyi Tsentr [Crimean Tatar Resource Center]. Available at: <http://surl.li/tsuva> [in Ukrainian].

12. Malienko, Yu.B. (2020). *Polikulturni aspekty zmistu pidruchnykiv z istorii dlia 10–11-kh klasiv* [Multicultural aspects of the content of history textbooks for grades 10–11]. *Problems of the modern textbook*. Vol. 24. pp. 120–131. Available at: <https://lib.iitta.gov.ua/721742/> [in Ukrainian].

13. Pometun, O.I. (2020). *Potentsial shkilnoi istorychnoi osvity v umovakh polikulturnoho suspilstva* [The potential of school history education in the conditions of a multicultural society]. *Pedagogical comparative studies and international education 2020: a globalized space of innovation: materials of the IV International. science and practice conf.* Kyiv, May 28. 2020. Kyiv – Bila Tserkva: Authoritet, pp. 267–269. Available at: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/722550> [in Ukrainian].

14. Popova, K.V. (2022). "Zahubleni" Krym ta krymski tatory u zmistu shkilnoi istorychnoi osvity ["Lost" Crimea and the Crimean Tatars in the content of school historical education]. *Scientific Bulletin of the Kremenets Regional Humanitarian and Pedagogical Academy named after Taras Shevchenko Pedagogical Sciences*. Vol. 14. pp. 135–144. Available at: https://kogpa.edu.ua/images/main_dir/nauka/period_vydannya/nauk_visnyk/14.pdf [in Ukrainian].

15. Shcherba, O.V. (2011). *Kulturno-osvitnia skladova diialnosti krymskotatarskoi spilnoty v Ukraini* [Cultural and educational component of the activity of the Crimean Tatar community in Ukraine]. *Ukrainian national idea: realities and prospects of development*. Vol. 23. pp. 175–179. Available at: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/25785/31-Shcherba.pdf?sequence=1> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 02.01.2025

“Увесь сенс життя полягає в нескінченному завоюванні невідомого, у вічному зусиллі пізнати більше”.

*Еміль Золя
французький письменник*

“Успіх однієї відважної людини завжди спонукає до завзяття й мужності ціле покоління”.

*Оноре де Бальзак
французький романіст і драматург*

“Ніколи шлях до знань не пролягає по шовковистій траві, усіяній ліліями, завжди людині доводиться дертися по голих скелях”.

*Джон Раскін
англійський письменник*

“Нехай наші очі бачать в людях найкраще, серця вибачають найгірше, а душі не втрачають віри”.

*Ельчин Сафарлі
сучасний азербайджанський письменник*

